

LUNDBERG, PETER
ROSÉN VON ROSENSTEIN, NILS
BÆLTER, LARS

**Academiskt prof, om the halliska läkedomars
tilredelse samt theras sanna och inskränkta
nyttu, hållet på thet latinska språket den
17 december 1739 med then widtbeömde
medicinska facultetens i Upsala**

Stockholm
1744

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

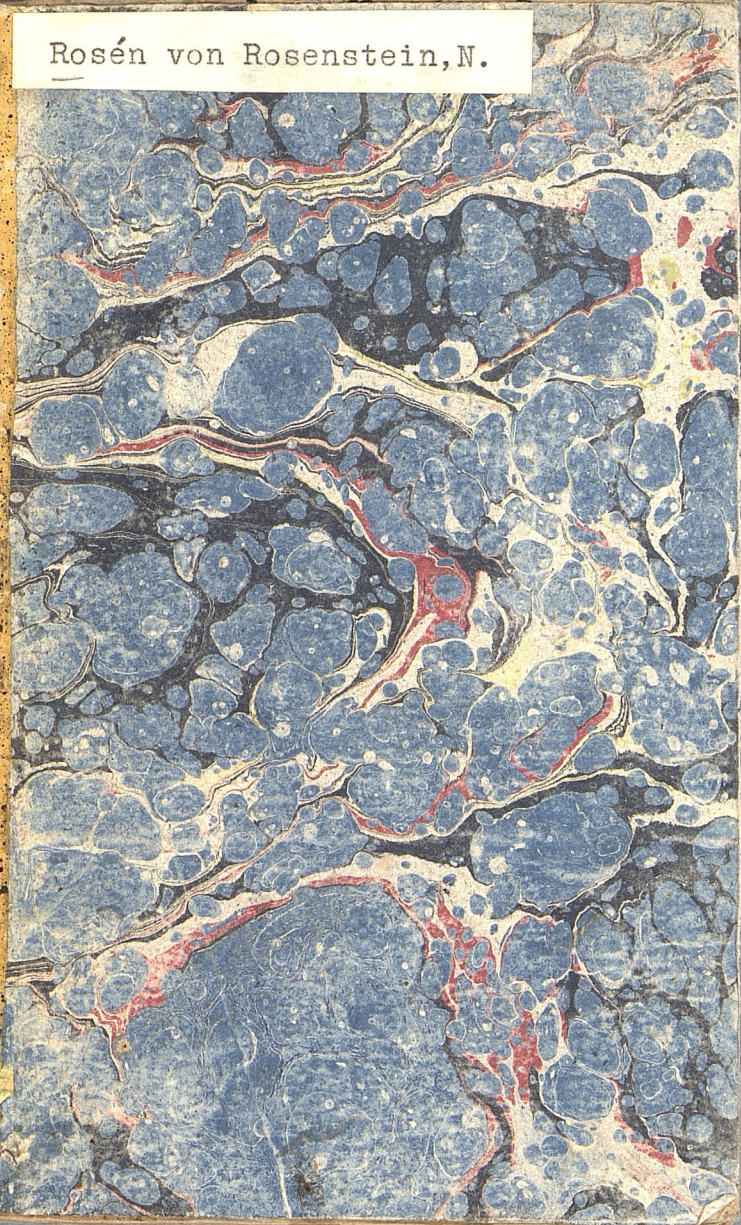
Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Rosén von Rosenstein, N.

Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Med.

Farm.

(Br)

1700-1829

ROSEN VON ROSENSTEIN, M.

Academiskt Prof,

Om

The Halliska

Läkedomars

Filredelse

Samt Theras

Ganna och Instränkta Nytt,

Sället på thet Latinska Språket den 17

December 1739

Med then widtberömde Medicinska Faculectens
i Upsala tilstånd och gillande

Under

Then Adle och Widtberömde Herren

Herr Doctor NICOLAI ROSENS

Hans Kongl. Majst:s Lif-Medici, anförande

af

Herr PETRUS LUNDBERG Smoland.

Då han förvärfvade sig Doctoris Namn

och Heder.

På enfalligt och tydeligt wis förswänstade

af

L. B. *aelter.*

STOCKHOLM och UPSALA

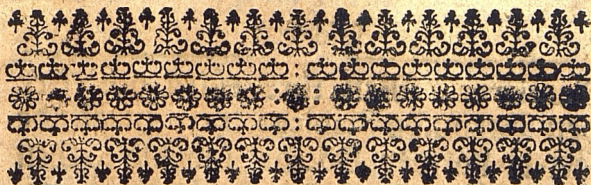
Hos Beshandlaren Gottfried Kieselwener

År 1744.

Venågna Cäsare.

Sör wid pås 20 åhr sedan begynte man uti
många städer i vårt Fädernesland ifrån
Tyskland införa de så kallade Halliska Hus-och
Rese Apothecken, jemte en bifogad bok med
öfverskrift, *Erkenntnis des Menschen* c.,
uti hwilken des upphofsman Herr Doctor
Christian Friederich Richter, för thetta thet
Halliska Barnhusets Läkare (sedan han efter
den berömda Strahlens grundsatser, hwilken
han uti alt såsom en anförare följer, hade nog
widödfigt beskrefwit Physiologien eller läran
om människans naturliga wälmående, och på
ett alt fde strängt sätt med oanstendig dierfhet,
undersökt och skärskådat de uti Apothecken be-
fintliga Galenico-Chemiska Läkedommar) med så öfversködande beröm alt in til himme-
len uphöjer sina Läkemedel, hwilka han i så
högt prjis til salu utropar, at en uti Läkare-
Konsten oförfaren skulle lätteligen komma på
the tankar, at uti them låge en aldeles Gudom-
melig kraft förborgad, til at fördrifwa allahan-
da krankheter. These wahrer lemnades, såsom
och nu för tiden skier, icke allenast åt Apothe-
kare at försäljas, utan och åt Kidpmån,
som togo dubbelt werde af them, som der ef-
ter begiärligen frågade. De förfarnaste Läka-
re i vårt Fädernesland, hafwa satt sig emot
thetta misbruket, wälwetande, at jemväl i
wåra Apotheque finnas så hälsofamma hielse-
medel, som endr the rätt och tilbörigen bru-
kas, om icke just öfvertressa, doch åtminstone

ne äro til theras wårkan jeningoda med the
Halliska. Här til kommer at the i nåder ut-
gifna Kongl. Majjsts Medicinal ordningar i
den 22 §. förbiuda, at inga *Medicamenta Che-
mica*, ehwad namn the och hafwa kunna,
skola ifrån fremmande orter til oss förskrif-
was. Men som ännu, både af förnämre och
ringare Personer these Halliska Apotheksker
hållas i stort wårde lika som skulle the innehå-
la något hemligt af en undersam kraft; så har
jag trodt mig kunna giöra någon wårkeligienst,
om jag, som nu bör utgifwa något Acade-
mist prof i Läkare-Konsten, skulle til thet all-
mennas tiens meddela något om thesa Utländ-
ska Läredommars försärdigande samt theras
sanna och inkränkta Nytt. Theu Benägna
Läsaren tacktes af wanlig godhet thetta gunstigt
uttyda, hwarom jag tiensthörsamligen an-
håller.

I. Pilulæ Polychrestæ.

Tilredelsen.

Bessa af Docter Beccher først
upfundne Piller hafwer then
widt berömda Stahlen råts-
tadt och lämpadt efter sin praxis, och
thet i många måhl med märkelig nytto.

She tilredas utaf Balsamiska Gum-
mata och bästa extracter, dels med win,
dels med watern tillagade, hwar til läg-
ges såsom ett stimulerande medel en
liten sats af wäl renad Aloe (a). Åtskilli-
ga läkare gifwa här wid något olika
förfärdnings sätt wid handen; ty hwar
och en plågar efter eget godtyckio, an-
tingen öka, minska eller på något sätt
förändra antalet och wigten af ingre-
U 3 dien-

(a) Hoffm. in notis ad Poter p. m. 222. &
464. Lit. G. Ejusd. Medicina: system:
Tom. III. p. m. 489 & 427.

dientierna. Men thet rätta och efter
 den Berömda Stahls tycke inrättade
 sättet, hafwer Doctor Juncker, then
 Berömliga Professoren uti Hall, w-
 richtigt gifwit wid handen (b) hwilket,
 enär man allenast i proportion förökar
 wigterna, så lyder: Sag Aloë Gum-
 mosa, præparerad Myrrha, Enklåda,
 Epheutråskåda 2 Lod af hwardera. Ma-
 lörts extract med wintillagadt, Card-
 benedikt-Tistels extract afwen med
 win. Tyskt Sidrbiuggs gräs extract
 med wain tillredt. 6 quintin och 24
 gran af hwardera. Jordbröfs extract
 med win giordt, Swart Nyserots
 extract med wain förfärdigat 3 quintin
 och 12 gran af hwardera. Benedikt
 Terpentin ett Lod, Blanda alt til-
 samman och gibr efter Apothekare-
 konst piller af 1 grans wig, samt öf-
 werdrag them med Silfwerblad.

2. Wid the enkla ingredientiernas til-
 redelse äro några syncken at achta, och al-
 draförst Aloës rening. Den skier, när man
 öfwer en lindrig warmma uplöser Aloë uti
 så mycket wain, som behöfwes: När thet
 således blifwit uplost, låter man thet stå
 öf-

(b) in Conf. Form, Tab. III. N. 13.

öfwer natten at Aqualma, då uti Kärilet
sätter sig ned at botten det kådachtiga af
Aloë, hwilket, sedan wätskan blifwit af
bållad, bør såsom skadeligt bortkastas;
wåkan måste genom en mättelig
wärma bordsunsta, så at det som awar
blifwer får en sådan stadga, som ett
extract bør hafwa; wid slutet af kok-
ningen öses därtill destillerad wintticka,
i den proportion, at til 24 Lod Aloë
tages 4 Lod destillerad åtticka.

Derefter låter man det tunna åter
afkøla, tagande sig til wara at det icke
wid brennes. På lika sätt tillredes
Myrrha, nemligen kokas i wate, och
når hon satt sig, silas decoctet och gib-
res tiøkt som ett extract; då öses in-
gen destillerad åtticka däruti. Således
skiljes aldradast den kådachtiga dehlen
af Myrrha, som så håstigt updrer
bloden, ifrån den gummösa delen, hwil-
ken ej är så hezig.

3. Huru de öfriga extracterne skola
förfärdigas, är nogsamnt bekant på
Apotheken. Doch är ibland Säkarens
en skiljachtighet, antingen Malört,
Tusendygds-Febergräs, Cardebenedikt
Tistel och Jordröt skola utdragas med

watn eller starkt brännwin. The som hålla med Stahlen (c) påstå, at thet bör icke med starkt brännwin, föregifwande, att thesa örter's förnämsta kraft ligger förböld i den kådachtiga dehlen, som af watnet lemnas orörd. Andra hålla före, at icke allenast käftnaden på onödigt wis blifwer större; utan ock at det är förgiäfwes wilia genom brännwin söka thesa örter's förnämsta krafter, som bestå uti de gumöse och salta dehlarna, the ther blott genom watn medelst kokning, kunna utdragas (d).

4. Wij inlåta oss icke i thenna twifken, utan hålla före, at begge these wättskor kunna brukas, i så motto, at utdragningen sker först med watn, och sedan, när örterna förut blifwit torkade, med starkt brännwin, hwilka extracter, sedan kunna blandas tilhopa (e) Men thet är wist, at wij uti
praxi

- (c) Roth in Chem: p. 21. 22. Schultz in Prælect: in Disp. Brand. p. 150. 151. Keilii manual: Chem: p. 120. 121. (d) Hoffm. de Salium med. excellentie in medendo virtute §. 15. (e) Boerhave de viribus medicamentor: p. m. 295. N. V.

praxi funnit samma werkan af de med warm tillagade extracter, som andra förmåla om dem de giordt med brännewin.

5. Wid sielfwa ingredientiernas blandande böra thesa handgryp achtas, at man låter först Terpentin uti en warm mortel sinta öfwer en lindrig eld. Sedan lägges till alla extracterna, at the smälta tillhopa, under thet at man alt stadiggt rörer med Spadan. När thetta något swalnat, lägges ther til the fine Gummi pulvren och mängas så länge tillsammans, til des kimen icke mer fastnar emellan händerna. Sedan, enär the behöfwas, giöres här af Piller til ett grans wigt.

Deras kraft och Tiytta.

1. Thessa Piller hafwa, för sina halsosamma ingredientiers skull, en spenstighet befordrande, stärkande och mycket lindrigt laxerande wärkan. The förändra jämnwål och lindrigt afföra Snyan och Stemmnet, som finnes i maga och tarmar hos måltsiuka och wäderfulla menniskor, samt hos dem, som hafwa en förswagad magga.

2. I synnerhet tidna the för awinnokidnet; ty när the på tienligt sätt
bru-

brukas, så rena the modren och åter-
 ställa then förminskade eller uteblefna
 Tiden. The berömmas at fortställa
 den qwar blefna Efterbörden: the hål-
 la den rening som Barnaföderstor bö-
 ra hafwa i sitt skick: äga thet loford at
 utdrifwa fostret och then så kallade
 månkalfwen (mola), berömmas uti
 Jungfrurs Gulblehet, uti hwhita Gyl-
 dene Adren, qwinners hwhita flus och
 lindrigt durchlopp. Man tager hde
 af från 10 til 20 gran.

Practiska Warningar och An- märkningar.

1. Thuru wäl thesa Piller med rätt-
 ta förtidna namn af ett Polychrest-
 medel; så är doch til achtande, at de
 bättre tidna för ett trögt och stummigt
 temperament än för et blodtfult och
 hetligt.

2. Si håller låta wij oss iförleda af
 Doctor Fritschs beskrifning öfwer
 Beechers Polychrest-Piller, hwilkas
 försärdigande han menar sig allena
 vara tunnigt, och dem just på Swack-
 salware wijs uti en tryckt bok utropar,
 såsom härliga snart sagt uti alla sjuk-
 dom.

dommar, så wäl hetliga som longwa-
riga. Sika som det woro möjligt at
et enda emot alla krankheter tjänande
hälsomedel kunde gifwas, och man i
fast många händelser icke kunde äga
långt säkrare läkeböten.

3. När man medelst desse piller will
befordra qwinners tid, måste man se
sig för, at the icke ovarsamligen gifwas
åt mycket blodrika Personer, för än
man öpnat ådran, och brukat inwär-
tes förtunnande och utwärtens miukan-
medel. En hwar det icke skier, så kan
man lätteligen förwärfwa sig Feber,
större förstopningar i modern, ona-
turligt blodstytande igenom näsan el-
ler lungorna, gruswelig Hufswud-
Wärk, Hiärtsklappningar, hetliga swul-
nader, och mera dylikt.

4. Scke heller böra the gifwas at
befordra Tiden at qwinnor som nyli-
gen antingen varit siuka, eller legat i
barnsäng, och således icke hafwa nå-
gon blod at mista. Them tjäna bättre
närande och styrkande saker.

5. The böra icke brukas af them som
äro af het natur, hwilkas blod lätt up-
rdres och är benägen at söka sig utlopp
på

på orichtiga ställen, som thet skier hos dem, hwilka pinka eller spotta blod, eller äro plågade af Sten. Ei heller, thår wättskornas starrhet åstad kommer wärk och sömnlöshet och gallen i mage och tarmar öfwerflödar: ei heller, thet man bör afföra wättskornas och blodwättnets myckenhet, såsom hos them, som äro b'ekpufiga samt benägna til watten-sotan. Ja nästan i alla bröst och hufwud krankheter, thet något starkare afförande behöfwes, gifwes thesse piller icke allenast fördjäfwes, utan och ofta med skada; emedden blodet therigenom sättes i håstigare rörelse, i synnerhet om the intagas i större dosi.

6. The uplösas beawämmligen uti 10 gånger så mycket Spannt win och brukas Skiedtas såsom ett stärkande och lindrigt laxerande Mag Elixir.

Sälunda brukas the under Surbruns drickande, til the siukas stora nytta, litet för middags och aften måltiden.

II. Pilulæ contra Obstructionem.

Til-

Tilredelsen.

Theße tilredas af två deklar Aloës Gummolæ, en del extracti Panchymagogi, och en half del filspån af Järn (f)

Deras kraft och Virtta.

De berömmas högeligen af the Hallista at beqvämliken öppna ett förstopadt Lif, i synnerhet hos dem, som sådan olägenhet plåga underkastade vara, och ofta några dagar å rad näppeligen en gång få gå til stohls, och thet änts med största beswårlichkeit. Swadan stier, at ther af upkomma wäderfrankheter, Hufvudvärk, tung andedragt, swårhet at smälta maten, samt at tilreda närings saften, taggar, elast blod, hastigt upstigande hetta, upkastning.

2. Thetta ondas swåraste påfölgd är, at ett förstopadt Lif ofta af the starkaste purgerande medel näppeligen låter sig ändra.

3. Herr Doctor Richter råder förden skul at dageligen bruka thessa piller,
så

(f) Roch. in Chem. p. 160. Junker, consp. Form. Tab. III. N. 12.

såsom the thet lätt och utan möda gindra öpning, til des naturen wänjer sig wid ordentelig afgang.

4. Satsen är ifrån 2, til 6 gran, uti dricka, win eller soppa, om morgonen eller en timma för måltiden.

Praetiska Warningar och Anmärkningar.

1. The se sig illa före, som til at döna och bättra allahanda Lifs wets förstopning, sättia all sin lit på thesa Piller. Ty för thetta ondas åtskilliga ordsaker, behöfwas och åtskilliga Läke dommar.

2. Thet äro många så wäl långwari-ge som hetsige sjukdommar, hwilkas art är at hafwa förstoppning med sig i fölge. I hwilken händelse om the siuka bruka thesa Piller; så lära the wiser-ligen swårt nog omgiälla sin oförfa-renhet.

3. The tiäna icke för hetsiga Perso-ner, och der sjukdomen härdrer af en flak eller uttorkad maga och tarmar. Ty om the oftare brukas, förswaga the wänstigheten, uttorka mer och lem-na efter sig en större förstoppning; så at

at när the siuka blifwit wana wid sådana Piller, kunna the, them förutan knäpt en gång i weckan gidra sina tarfwer.

4. Men emot thenna frantheten finnes langt säkrare medel, än these Piller, som af Läkarena Eccoprotica kallas. Sådane äro så wäl bland husmedel, hwilka lätteligen kunna förskaffas, som bland the ther uppå Apotheken finnas, hwilka kallas Lubricantia (slippriggörande) Diluentia (affköljande) och Leniter stimulantia, (Lindrigt aggande saker: hwartil om en rätt Diæte eller Spisordning, tillräckelig dryk och tienlig rörelse komma, så uträttas sanneligen mer ther med, än en oförfaren til äfwenhets tro kan. (g) Doch måste alt thetta tillika i acht tagas; ty ett ymnigare drickande allena förswagar, i ty thet gidr tarmarna slappa; men krops rörelsen allena förskingrar mera fuchtig eten i tarmarna, hwarigenom örenligheten eller tråcken hårdnar och thet onda blifwer wårre.

5. Om

(g) Om thetta alt kan utförligare ses hos Broerhave de Viribus Med. p. 257. Seq.

5. Om man nu här til tidigt och med försigtighet brukar tonica, eller det som befordrar spänstigheten; så är hopp at roten til det onda innan fort skal upryckas.

III. Pilulæ Purgantes.

Tilredelsen.

Sag af Stablens Polychrest-Piller.
 Massa 3 Rod Aloë correcta och Mercurius Dulcis af hwarthera 3 quintin.
 Scammonium Sulphuratum 1 quintin.
 Burgerrots kåda $\frac{2}{3}$ quintin. Blanda thetta tilhopa och gör Piller til 1 grans wicht.

Deras kraft och Vytta.

Thessa piller tiens för falla och stelmiga Naturer, och för the krankheter, som upkomma så wäl af Glemm i blodden, som i mage och tarmar, såsom Jungfrus blek et, hwita Wattusoten, och falla spulnader, sedan man först brukat thet som affkiösljer och uplöser. Thes utan äro the goda at leda wättstorna ifrån hufwudet, uti falla Hufwudslusor och Somnslusor, samt uti b.öthofsa. De tiens och til at fördrifwa

drifwa matkar. Satsen är 10. 15. och
20 gran.

Practiska Warningar och Anmärkningar.

I. Dansedt Helmontius, samt
åtskilliga andra tidsens stora Läkare för-
kasta alla så egenteligen kallade Burge-
rande medel, såsom förgift, utur Läk-
rare. Scholan (h) såsom thet ock sant
är, at the wid fast många tilfällen,
och för wisa Personer aldeles äro o-
tuenliga, såsom til exempel uti Inflam-
mationer, Febrar, Gyllen-åden, så-
som och när qwinfolken äro hafwande:
Åfwenledes uti onaturliga Blodflusar,
Mialtsfuka, framvachtiga sjukdommar,
Inflammations smärtor, magans swag-
het, besynnerligen hos barn, gammalt
folk, bräckliga och som efter sjukdom-
men börjar komma til hellsan, samt för
hetsiga Personer, och dem som beswär-
ras af Modren. Doch skaffa sådana
Burgerande sakers förnuftiga och för-
sigtiga brukande som oftast en önske-
lig hielp uti de aldrånärsta frankheter.

B

D

(h) Hoffm. Med. Rat. Tom. III. p. 491. G

En den skada, som the ibland förorsaka, bde tillskrifvas theas otidiga bruk i de sjukdommar, som icke fordra en sådan Läkedom eller större sats än tilböreligt är. Och sannerligen ästadskommer the lindriga Läkedommars misbruk ofta icke mindre skada än the pu gerande medels oförsigtiga brukande

2. These Piller innehålla sådana ingredientier, som håstigare reta och agga tarmarna, än Polychrest-Pillren. En uti en sats af Burger Pillren innesfattas 12 gran af Polychrest Piller, 3 gran af Extract: Panchymagogi, 1 gran af Scammon: Sulphurat: $\frac{2}{7}$ gran af Burger kåda, och 2 gran både af Aloë Gummosa och Mercurius. Öfersöre bde man achta, at man, til förefommande af tarmref och knipningar, semte these Piller, i synnerhet om the tagas in om morgonen, dricker en ansenlig myckenhet af tunn Hafwersoppa, hwar af stier, at the på langt lindrigare sätt, än eljest stie plågar, wårka några stoblgångar hos dem, som äro af ömmare tjänsto.

3. Swilka laxerande medel eljest bde
ra

ra brukas uti åtskilliga frankheter, och som hafwa sitt ursprung af åtskilliga ordsaker, hörer icke til thetta rummet at anföra; utan kan derom läsas den widtberömde Hoffman uti sin Med. System. Tom, III. p. m. 482. seq.

IV. Pulvis Antispasmodicus.

Tilredelsen.

1. Thet gidres af fint luttradt Salt-petter och Tartarus Vitriolatus, ett Sod af hwardera, samt ett quintin af Spitz-glas Cinnober.

2. Til at uphöja den röda färgen, måste man under stötningen stänka på litet watern.

3. Somliga af den berömda Stah-lens Lärjungar lägga til sbrenämnda qvantitet 3 qvintin Kräftstenar.

4. Men man bör märka, at sedan det andra är wäl stött och hopblandadt bör Cinnobren på sistone tilläggas och iachteligen med thet andra förblandas, at icke the Mercurialiska delarna, som

åro uti Cinnobren, må under ett starkare och longvarigare riswande med salten antaga en Corrosiv och frätande kraft.

Des Kraft och Nyttä.

1. När man skärskädar hwart och ett för sig, hwaras thetta Pulswret är sammansatt, så kan man lätteligen finna, hwar til det hälst tienar. Tartarus Vitriolatus är ett medelsalt, som löser up stemmen i mage och tarmarna, befordrar Stohlgången, i thet det lindrigt aggar tarmarna, och öpnar the uti Sifwet med trocka wättskor upfylta inelsswor; genom niurerören sköljer det orenligheten, och wisar sin träffliga wärkan uti Tarmewred, coliqve, och wäderkrankheter, i synnerhet the som af en böy stemm härredra; hwarför det ock af somligom kallas et Digestivum Universale: det hjälper ock ofta lyckeligen til den qwarhöllne tidens och Gyllenådens fortgång.

2. Men Nitrum eller Saltpetret, som både af nyare och äldre berömliga Läkare städse är hållet i stort wärde, och blifwit kalladt en Universal Medicin

dicin (i) är ett för alla diuers natur så godt och tjänligt salt, at thet icke allenast ingen besvärighet förorsakar, så framt thet icke omåtteligen brukas; utan är ock ett af the säkraste medel til at afböija swåra sjukdommar. Uti hetfig Feber är det thet tryggaste swalkande medel: thet återställer then genom sweda, krampen och blodens hetta hindrade utdunstningen: thet tempererar the gallachtiga wåtskornas brännande och giftiga skarpbet, löser spänningar, fördrifwer wåder, och lindrar i håftig wårk.

3. Här af följer at thetta Ancispasmodiska Bulwret är en kraftig och säker Säkedom, i synnerhet för Cholerska, hetfiga och blodrika menniskior; ty det hindrar blodens utwållande, stillar wårk, och ändrar gallans skarpbet uti Gallsiuka, Durchlopp, Rödsot, colique och omåttelig urkastning; är och godt när sweda och spänning hindra utdunstning, swett och watnets aflopp. Om lifwit är hårdt och förstopadt, eller then genom Gyllenådren och Modren (äfwen hos barnsångshustrur

B 3

(i) Hoffm. De Præst. Remed. Domest. §. 13. Item. De Salium Medior: excellent in medendo virtute §. 16.

hustrur) sunda och wanliga blodrenn-
gen stadnar, så återställes sådant häl-
sö samt flytande medelst thetta Pul-
wrets tilbörliga brukande. Ja, när thet
intages i någon tienlig afflöjande
dryck, så stillar thet ock allahanda in-
wärtens Blodströmningar, som komma
af blodens siudande eller inelwornas
och Blodrensens frampachtiga ihop-
dragning, såsom för starkt nåsblod, Si-
dens och Gyldeu-Adrens för starka fly-
tande, samt Blodpinkande och Blod-
spottning. Det är och en förträffelig
lisa för miåltsiuka och wäderstinna Ber-
soner, samt för dem som äro plågade
af Niure- och Stenkrankheter, hafwa
swårt at kasta sitt watn, eller droppe-
wis thet utlåta måste. Satsen är ifrån
15 ton gran til $\frac{1}{2}$ qvintin.

Practiska Warningar och An- märkningas.

1. Churumål thetta Saltpetter-Pul-
wrets kraft är ganska förträffelig, så
at thet både uti hetliga och långwari-
ga krankheter är ett Polychrest-medel;
så fordras doch en noga warsamhet
och försichtighet, at man icke med des
bru-

brukande ofta gibr större skada än gagn. Ut Personer af en fuchtig, kall och trög natur, såsom och åt them, som med hwita wattusoten behåftade äro, samt åt Blekpusiga, och dem som hafwa en swag maga, må tæet icke gifwas, utan tillika med kryddesaker, såsom Neglickor, eller annat dyligt, hwarigenom spenstigheten befordras, lika mycket af hwardera. Eljest om tæet tages oftare och med större sats, så befordrar thet stemmets fördkelse, i thy thet för mycket tyler magan och skadar näringskraften. Ja thet blifwer och en wis ordsak til Hef och plåga i magemunnen (k).

2. Dansedt Saltpetret är förblandat med ett medel salt, hwilket äger en öpnande och lösande kraft; så bör det dock icke, utan med största warsamhet och försigtighet brukas i de sjukdommar, som hafwa fläckar med sig, i synnerhet där naturen är swag och behöfwer styrkio, samt inwärtens rörelse til at drifwa thet, som Kroppen om

B 4

skade-

(k) Schulez in Prælect. in Disp. Brand, p. 290. Hoffm. in consult. & Respons. Med. Tom. I. pag. 273.

skadeligit är. Thetta bdr i smnerhet i acht tagas uti giftiga febrar, Släckfeber, Pest, Koppor och Mäsling af thet onda slaget, då de angripa them, som äro feta, svampachtiga eller blekpusliga: Afwenledes uti hwita och röda fehselen, så wäl som uti Skarlakans Feber; Ty ther med at thet förnycket dkar wättnets afgång, förer thet tillika then giftiga materien åter in i Kroppen tillbaka, och således påfarligt sätt hindrar utslagens mognad.

V. Pulvis Bezoardicus.

Tilredelsen.

Thetta Pulwret består af Antimon. Diaphoreticum, Präparerade Muslor, Uttradt SaltPetter, och Tartarus Vitriolatus, i Sod af hwardera samt af $\frac{1}{2}$ quintin Spitzglas Zinnober.

Des Kraft och Vytta.

1. I onseende til Saltpettret och medel saltet kommer thetta Pulwret i sin wärkan öfwerens med thet föregående Antispasmodiska emot åtskilliga långwariga fränkheter, som emot wärk i

nit-

niurarna med Feber, som härdrer af Sten och Kallpis.

2. I de sjukdommar som komma af mag-syra, såsom uti colique af stem, samt miåltstuka, förtienar thet sitt lås, såsom ett lösande, spänningar uphåwande och syrbrytande medel.

3. Theß utan, om någor ther med, efter en af somligom kallad naturlig methode, utan at bruka någon egenteligen tienande läkedom, wille bota Gråsför: jag menar lemna dem åt naturen sielf at bota, i oträngt måhl wara rädd och ställa sig som en insosatt och besymmersam åskådare: Kan thetta Sulfwret hafwa rum, när thet gifwes två timmar förr än frostan påkommer, wid hwilkens annalkande det måsta dehlis plågar wårka antingen upkastning eller stoblgång.

Satsen är $\frac{1}{3}$ til $\frac{1}{2}$ qvintia.

Practiska Warningar och U~~m~~märkningar.

1. Herr Doctor Richter och the som i alt följia Stahlen, berömma thetta Sulfwret utan skilnad, såsom ett godt

Feber medel til at stilla hettan icke allenast i hetsiga utan ock i kalla Febrar, hwilket med hwad rätt thet skier, tilstår jag mig icke kunna begripa. En om man skärskådar ingredientiernas natur, kan man lätteligen sköna, at nästan intet deraf, förutan Saltpetret allena, kan med nytto och säkerhet brukas uti hetsiga sjukdommar. Och i anseende här til bör thet förre Antispasmodiska Pulvret ha förträde för thetta så kallade Bezoardiska. En uti en sats af thetta Bezoar Pulver äro allenast 5 eller 7 graa Saltpetter. Men liare, hwad kunna thesa så gran, som hela dagen öfwer allenast gifwes 4 gånger, uträttat til at uplösa blodet, som hotar wilja löpa tilsamman, och til at hämma den smidande hettan i de hetsiga Febrar? Men hwad de andra ingredientierna förmod, skola wi nu tilse.

2. Wij wele först betrachta det så kallade, *Antimonium Diaphoreticum*. Thet samma warder tillågnadt en swettdrifwande kraft, för des swafwelachtiga deklar, som det skal åga. Men förutan det, at denna kraften icke kan bestyrkas af ärfarenheten (ty *Antimonium*
Dia-

Diaphoreticum gifwit många dagar å rad uti hetliga sjukdommar, drifwer ingen swett) så lærer sunda förnuftet, at man af en blott jord- och kalkachtig materia (1) icke kan wenta något särdeles til at uplösa blodet, som hotar wilja löpa tilhoppa, och til at dämpa den håftiga värman i hetliga frankheter. Men at uti thetta præparerade Antimonio eller Svitsglasfaset, i synnerhet om thet fullkomligen blifwer renskidigt, är intet annat element, än en del af Spitsglasfets Regulus, som genom afbrenningen med Saltpettret blifwit förbytt uti kalk, kan med Chemien på det klaraste wisa. Til at bestyrka thenna mening, håller jag then berömda Carli ord värde at här anföras. (m) Han talar om Calces Antimoniales, Bezoardicum minerale, Cerussa Antimonii, materia Perlata Crugeri, Antimonium Diaphoreticum, på thetta

(1) Keilii Manual. Chem: p. 29. Boerhav. Chem. Pröcess. CCXVII. CCXVIII. Et ejusd Prax. Med. p. m. 297. 298. 305. Item de viribus. Med. p. 359. (m) In M. N. C. Cenr. I. & II. Obs, 190.

thetta sättet: Sådana Kalk-materier bestå intet af någon Spitsglasets swafwelachtiga dehl, utan af dess *Regulus*; ty den swafwelachtiga dehlen försvinner genom afbränningen med Saltpetret, så at när swaflets Lidsfångda dehl med Saltpetrets swafwelsyra kommer at drabba tilsamman, så gindra the hwarannan til intet, och stämma deras naturliga blandning. Men swafwelsyran, såsom töckare än Saltpetrets syra, går tilsamman med lutsaltet, sedan Salpetter syran är fördrifwen, och gör en ny Saltblandning, som hwarken är sur eller lutachtig, utan *Vitriolisk* och liknar *Tartarus Vitriolatus*. Fördenskal blifwer uti thessa Kalkmaterier intet qwar af sådant salt, hwilket går sin wäg under *Nitri Antimoniati* twättande. Och litet therefter; Om man smälter alla eller en hwar för sig af thessa Kalkmaterier uti Degelen, så blifwer deraf et gult glas: Smältas de med swarta flusen, blifwa the *Regulus* igen. Smälter man thenna *Regulus* med gement swafwel, blifwer åter ett rent spitsglas.

Och om man aldeles skulle medgifwa,

wa, at thetta præparerade spitzglaset ägde några swafvelachtige stimulerande delar, hwad skulle wäl en Säkare annat med des ingifwande uträtta, än giuta olio på elden (n).

3. Thet andra hwaraf thetta Bulwer består, är Musflor (conchæ), som antingen på enfaldigt wis med Rosenwatu, eller med Citron safft äro tillredde. Brukas the på förra sättet tillagade, så kunna de intet annat än skada dem, som ligga i hetsiga sjukdommar; ty emedan the äro af en lutsaltachtig natur, så kunna the icke uplösas, utan af en tillkommande syra, som dock sällan finnes i hetsiga frankheter. Theß utan gör alt lutsalt, ware sig fast eller flyktigt, sådana Febrar wärre, i ty thet fördöfer bettan.

Men om the, som somligom behagas, något litet begiutas med Citron syra, at the skola ikläda sig ett uplösande medelsalts natur, så ser iag icke hwad förmon the äga för thet Parisska Polychrest saltet, Arcanum duplicatum &c.

Hit

(n) Vid. Boerhaav. Prax: med. p. m.

Sit hörer at denna citron syran förenar sig så fast under sielfwa uplösandet, med Musle Bulwret, så at magen betungad af sådan jordachtig materia, kan icke utan med största besvärllighet uplösa thetta, uti hwilket så ganska litet salt genom thenna blandningen blifwit tilwärfat. Thet utmärker jemwäl en gifning, som har så liten grund, at absorbentia eller förbrytande medel, skola thesfore lindra hettan uti Febrar, efter the sätta sina grofwa partiklar emellan blodens och hindra således des inwärtens rörelse, och fördensfull skulle de kunna gindra bloden tiock (o). Men thetta är ju, at gindra bloden som af hettan sielf stelnar, än tätare och tiockare.

Bort med sådana läkedommar, som äro wärre än sielfwa sjukdommen.

4. Men *Tartarus Vitriolatus*, oansedt han med Läkarenas allmenna bifall, berömmes för ett allment lösande medel, och des nytta är nog märkelig uti longwariga fränkheter, som hafwa med sig förstoppningar; så gibr han
doch

(o) Junk. consp. med. pag. 138. 588.
589.

doch intet til hufvudsaken, uti samnt påstående och andra hetliga febrar. Aldensind wij nu i thetta mål hafwa kraftigare läkedommar, så kunne wij lätteligen umbära thetta medlet.

5. Hwad Spitzglas Timobern gifwer pulswret för kraft, förutan fär- gen, tillstår jag mig icke kunna be- gripa (p).

6. Här af är förmodeligen lätt at sluta, hwad man i hetliga febrar hafwer at wänta af thetta Pulwret, theraf Herr Doctor Richter gör så mycket wäsende.

7. Men then milda naturen har gifwit oss andra langt kraftigare medel, som ock lätteligen kunna förskaffas, och til de sjukastörre lisa både kunna och bö- ra brukas emot febrar. Sådana äro, förutan watn och dylikt som späder ut blodet, en blandning af honung och ätticka, Mulbärsmos, Swarta förs- bårs syrop, viol-syrop, winbårs syrop, citronsaft, winärticka, Saltvetter, och der något stärkande och stimulerande behöfves, Renstt w n.

När thetta tillbörligen och efter om-
stån-

Ständigheterna på åtskilligt sätt blandas, och med åderlåtning, bad, fuch-
tig baddning, Elifirer &c. förknippas;
så lärer thet wiserligen mer uträtta,
än en stor och ibland orimlig och oför-
nuftig myckenhet af Bezoardiska Pul-
wer och Mixturer.

VI. Pulvis contra Acre- dinem.

eller

Pulwer emot Syra.

Tilredelsen.

Detta Pulwret gidres af två delar
jordachtiga-Syrbrytande saker, och en
del Antim. Diaphoreticum.

Des Kraft och Nyttä.

Det berömmes af Herr Doctor
Richter at bryta och lindra Syra och
Skiärpa i Mage och tarmar, såsom ock
hindra des framgång i bloden. Thet
tienar fördenskull i the sjukdommar,
som af sådan orsak upkomma, såsom
för Halsbränna, Barns Ref och durch-
lopp. Thet skaffar och lisa i de miält-
sufas

siutas sura rapningar och upkastningar, hielper och emot blodens upvällande, då det af någon aggande skarphet förorsakas.

Satsen är $\frac{1}{7}$ til $\frac{1}{5}$ quintin.

Practiska Warningar och Anmärkningar.

1. I gemen hållas absorbentia eller Snybrütande medel för mycket säkra och skadelösa uti fast många krankheter. Men wederspelet intyga ofta både förnuftet och ärfarenheten. The böra icke gifwas, ther man förmärker trögheit uti tarmarnas krällande (moru peristaltico,) och ther en hop rå och slemmiga wättskor äro uti magan (q), hwilket skidnes theraf at matlusten är borta, samt at man kienner sig kind, har wämjelse och förstoppadt Lif (r). Om de då brukas, blifwa de qwar osmälta, betunga magan, förtaga ännu mera matlusten, hindra matsmältningen, förstoppa mera lifwet, och lätteligen gödra en nog hård skärpa,

G som

(q) Hoffm. Med. System. Tom. III. p. m. 467. (r) Boerhav. in Aphorismis. §. 71.

som kan tilstoppa midlfröden och åstadkomma Twinsot.

2. Bör thetta Pulvret icke gifwas, utan at klara tecken äro, thet syran i magan tagit öfwerhanden, då det tienar at som snarast döfwa siudommen. Ty så snart man wänder igen med des brukande, blifwer man åter plågad af syra; emedan thet 'intet förtager slappheten, som är then närmaste ordsaken til syran, utan hindrar allenast något litet hennes wärkan.

Swarsöre man och uti miälsjukan, fierdedags' fräsan och Barna siudommar af syra finner des nytto wara ringa och allenast räcka ett ögnablick.

3. Ej heller må man gifwa thetta Pulvret uti Giftiga, Gallachtiga och jemnt påstående Febrar, hwilka alla böra med Surliga, Saltpetterachtiga. Tempererande och lifskiöliande medel bemsas. Och kan man icke heller finna något rättmätigt skäl, hwarföre Herr Doctor Richter berömmar thetta Pulvret uti kopper, mäsling, frisen och Rosen; ty thesa Febrar komma icke af syra. Uti Rödsoeten är ock des kraft ganska ringa.

4. Uti deſe krankheter, ſom fordra bot för ſyra, måſte man förthenſkull bruka ſådan mat och drick, ſom är tvärt emot ſyran, ſåſom tidtt ſåppor, gele-achtiga och litet kryddade drycker, Baſſamiska, motgiftiga och ſtärkande läkedommar, til hvilken ända följande Elixir förtienar ſitt lof. Tag Bulwer utaf det gula af Pommerantsſkal 3 lod, utvald Myrrha och näglickor, af hwarthera 3 quintin, och Winſtens ſalt $2\frac{1}{2}$ quintin och Spanſkt win $\frac{1}{2}$ ſtop. Låt det utdragas i lagom värma i tre dygn. Då det bliwidt ſiladt, ſå uplös der uti Cardebenedictts, Feber örtz och China Barkz extracter $\frac{1}{2}$ lod af hwarthera och bianda tillſammans. Brukas man thetta til 60 eller 80 droppar wid ſlutet af middags och afton måltiden, och därmed något fortkar, ſå wiſar thet en träffelig wärkan, i ty thet förändrar ſyran och tillika ſtärker ſpänſtigheten. Blandar man härutt en fierde dehl af Elixir Proprietatis, ſom är tilredd eſter Doctor Stabelii method och tager theraf en lagom ſatz, ſå dygnar thet liſwet utan Ref.

VII. Pulvis Vitalis.

Tilredelsen.

Thet är mycket swårt at säija något wist, af hwad materia i synnerhet thetta Pulwret består. Men så mycket man kan gisa af Herr Doctor Richters beskrifning, så måste thet twiswels utan härstamma af Guld, efter Herr Doctor Richter tillägger thet en så hårlig stärkande kraft, icke annorlunda än han giordt i beskrifningen öfwer Essentia dulcis.

Thess Krafe och Vytta.

Såsom alla af Guld tillredde läkeDOMMAR wärka förmedelst tyngden allena och sina infästade salttaggar; alt så wisar ock thetta Pulwret, hwilket des upfinnare åter med stätelig berdm uphöjer, på äwen samma sätt sin wärkan; ty thet med at thet lindrigt stimulerar eller aggar, är thet troligt at det något litet befrämjar utdunstningen. Och kan thet fördenksfull, som ärfarenheten intgar, med trygghe gifwas, så ofta thet tienar at befor
dr

Dra the orena wåtskorna genom en fördkåd utdunstning.

Practiska Warningar och Anmärkningar.

I. Alt Säkedomar af Guld tilredde skola åga en hiertstyrkande och wederaueckande kraft, råfnas billigt ibland diktrade och falska inbillningar. Ty thet hörer til de gamlas wilfarande sats, som mente at planeterne skulle hafwa någon besynnerlig gemenskap med Metallerna och tillita med menniskio kroppens inelsswor. Nu lika som solen såsom den förnåmbsta ibland Planeterna gifwer åt alt lefwande i den stora werlden värma och fruchtsamhet; så trodde the ock at guldets, såsom det förnåmbsta ibland Metallerna, skulle hafwa samma wärkan i den lilla werlden. Men utom klara och öfwertygande skiåhl wisar och nogsamnt en förnuftig årfarenhet wederspelet. Man har tå icke af nöden af tro sådane hemligheters månglare, som plågas af en omåtelig Guld och Penninge hunger.

The måga för sig sielfwa, länge nog

behålla sina hemligheter. Wij äro
nögde med de läkedommar, hwars
rätta brukande wi lärdt af en långlig
och trägen ärfarenhet, then förnuffet
wet handhafwa.

2. Hwad Herr Doctor Richter för-
täljer om thetta Bullwrets stora wärkan
til att fördela Smullnader, qwinners
hwita flus, Fransoser, bota Twin- och
Lungfot, Åsilar och flytande Bölder,
Skörbiugg, dröppel och hwita Rödso-
ten, bör anses för snack af intet wärde.

VIII. Elixir Anthypo- chondriacum.

eller

Milz eröffnender Essents. Tilredelsen.

Thet göres af Extract: Panchymag
 $\frac{1}{3}$ lod, starkt-distillerat brännewin 2 lod
Vitriol-Spiritus $\frac{1}{2}$ quintin. Sielfwa
Purger massan, Extractum Panchyma-
gogon kallad, tilreda de Halliska på en
besynnerligt och ifrån wår Stock-
holms Apothekare-Bok skildt sätt. De
taga coloquint-äplen utan kärnor 12
lod

lod, lärkeswamp och Scammonium
 8. lod af hwardera, Swart Myserot,
 Species Diarrhodon Abbat; Aloë af bå-
 sta art 12 lod af hwardera. Detta
 skurit och stött slå the uti så mycket
 starkt brännewin som behöfwes, och se-
 dan thet nog blifwit utdragit och starkt
 utpräfsadt, göra til en klump med 6
 lod colocoquint-fakor, præpareradt Scam-
 monium och lärke swampsfakor 8 lod
 af hwardera, samt Aloë af ringare
 art 16 lod.

Des Kraft och Vytta.

1. Thetta Elixir har sin wärkan i de
 sjukdomar ther wätskornas och Blod-
 wättnes myckenhet bör afdrifwas, så-
 som uti Bleksuflighet, hwita wattu-
 foten och böjelse till wattusoten, föt-
 ternas wätskraftiga swulnader, huf-
 wudwärl med flus, febl på hörsten,
 fuchtig ögonsjukan, samt uti andra
 flusar åt hufwudet, sömnsjukan, wät-
 hosta med flus, magans och tarmar-
 nas stummighet.

2. Swad thet uträtter uti Gläck och
 andra hejsiga Febrar, har den widt
 berömda Hoffman förmålt i sin Dispu-

tation om durchlopps hälsofamma nytto
uti giftiga och andra hetsiga Febrar
§. 13. Se hans! Disput: om de min-
dre kundbare och utvalda Purgerande
medelen. §. 21.

Practiska Warningar och An- märkningas.

I. Wid Vitriol Spiritus tilläggande
är at märka, at det skier, dels at den
purgerande kraften må fördras, dels
at hettan och wätternas håftiga up-
wällande måtte hämmas.

Om denna Spiritus vittnar den be-
römliga Doctor Hoffman, at den ofel-
bart befordrar Stohlgången, om han
til någon märkelig qvantitet med en
myckenhet watern intages. Han inträ-
gar och, at thenna Spiritus, som kom-
mer uti Paracelsi Elixir Proprietatis, är
orsaken, at det mer öpnar Etwet, än
om thet wordt giordt med någon Al-
calinisk eller lutsaltachtig wätka. Det
är sannerligen wårdt at eftersinna,
hwad denne högtberömdde Mannen ta-
lar om thenna Spiritus oskyldiga bru-
kande, i anförda rummet §. 22. Thet
är stygt, säger han, at i de mål man
kan

Kan årnå wifhet, mera fättia tro til blotta meningar och gifningar, ån handtera saken med nogare undersökning.

2. Men med hwad skidl thetta Elixir skal förtiena namn af en miåltöpande låkedom, som Herr Doctor Richter utan grund påstår, ser jag sannerligen icke. Thet år wist, at om någon genom träget purgerande wille bota miåltjukan, lærer han themed ofelbart frante ett ojäfachtigt witne om sin egen ofunnighet. Uti thetta Elixirets så wål som i the öfriga af honom allment bekanta giorda Låkedomars berdmmande, skidår Doctor Richter, efter sin wana, tåmmeligen i wårten. En Låkare skulle sannerligen rått illa handla emot the siuka, om han med thetta medlet, såsom ett wårkftng, wille strida emot miåltjukan, den uteblefna månadsreningen, Modersjukan, Moder-och Gallande soten, fngande gichten, och Podagran.

IX. Essentia Amara.

Silredelsen.

Thenna Essence består af åtskilliga
 C 5 enkla

enla fins emellan blandade Essencer, i följande Proportion: Sag Wattu- wäplings och Krensana Essence 4 Lod af hwardera, hwit Rimpinel och Ungelicke Essence 3 qvintin af hwardera: Opseukådas, Berustens och gemen, Sag- gesöte Essencer, 2 qvintin af hwardera. Blanda tillsammans.

Des Kraft och Vlytta.

Then tienar för Phlegmatiska, med hwita wattusoten behåstade, och men- niskior af trög Natur, uti gallans brist och oförmögenhet: uti magans och tarmarnas slapphet: uti matleda och förlorad matsmältning: uti skarp syra i magen, upkastning, wäder.coliqve, durchlopp och miåltsiuka. Sj heller är thenna Essencen til förachtande uti Skabb, Skärf och wät hosta.

Satsen är 11 til 80 Droppar några resor om dagen.

Practiska Warningar och An- märkningar.

1. Blodrika och de som äro af ett Sangviniskt eller Choleriskt tempera- ment böra bruka thenna Essencen spar- sam-

sammare; ty den uprörer lätteligen bloden.

2. Med större wårkan tienar den för en swag Maga, om han för des brukande, medelst et lösande och lindrigt affdrande medel, blifwit friad ifrån sin orenlighet. Så kan man med trygghet bruka Essencen til at stärka magens och tarmarnas spånstighet.

3. Thet samma bör och achtas uti wåder coliqve, och den som kommer af Eißwets förstopning, samt uti miåltsiuka, matleda, och förlorad matsmåltning. Swar thet icke skier lærer then förordsaka ångstan, höstigt upstigande hetta och hufwudwårk.

4. The som äro beswårade med stark blodförtning genom näsan, lungorna, Blåsan, Niodren eller Gyllenådren, böra taga sig til wara för at bruka thenna Essencen.

5. Af des brukande har man intet at wånta något synnerligt gagn, uti Skjörbiugg, Skjörbiugs Feber, Fransoser och gwinnors hwita Fluss, som Herr Doctor Richter så rundeligen lofwar.

6. Om hundrade Droppar af thenna
na

na Effencen drypas uti $\frac{3}{4}$ qvarter Win, så får man mycket lätt ett Krydde-Win.

X. Effentia Dulcis.

Tilredelsen.

I. Churumål Herr Doctor Richter med all flit förddlijer de andra sina Läkeedomar, så wäl til materien, som tilredelsen; så tilstår han dock uppenbarligen, at ämnet til denna Effencen är ett *Subtilt* purpurrodt Guld (s), som til den ändan är upplöst i Spiritus Vini, på det, det fina guldet skulle beqwämli- gen kunna delas i sina rätta doses, hwilket icke skulle kunna låta sig göra, i en så liten sats eller dosis, om det allenast word ett tort Pulwer. I den följande S säger han, Guldet är under tilredelsen i grund upplöst, at thet at menniskio kroppen kan meddela sin kraft, som thet innehåller, och lätteligen sprida sig ut genom alla thes wätstor, och eber uti wärld. Men sielfwa tilrednings sättet, såsom thet wäsenteliga i thenna

(s) Richter in Erkenntnis des Menschen p. m. 724. §. 21.

thenna Effencen wet han behändigt förtiga.

2. Men of förekommer then frågan; om thenna så kallade Essentia Dulcis wärkeligen innehåller Guld uti sig? Man har nog wiktiga stähl at twifla der om. En först har man in til denna dag icke funnat upfinna någon Guld uplösande wetska, utan at then är ganska frätande; men så snart hon mister sin frätande kraft, låter hon thet uplösta Guld det nedstunka. För thet andra, wisar denna Effencen icke en gång tecken til Guld, när den undergår ett Chymiskt försök. För thet tredje, kan man medelst smakande aldeles intet annat känna, än bara Spiritus Vini, som behåller sin egenteliga och på intet sätt förändrade smak. För det 4de, när man låter något litet af thenna Effencen, uti en silfverskied öfwer liuset afdröka, så blifwer intet qwar på bottnen, utan en liten mörkbrun färg. Men thet är obegripeligt, at Guldpartiklarna, tillika med Spiritus Vini, skola såsom et flygtigt salt, af en ringa wärmas grad bortflyga. För thet 5te tillstår man gierna, at Guld det igenom

igenom besynnerliga handgrep kan så tillagas, at det til en stor del kan uplösas uti Franskt Brännwins Spiritus, och göra en skön Guld-färgad Essence, som ock färgar poleradt stähl med en Guldene färg. Men alla sådana slags Guld Essencer äro frätande och ästadkomma upkastning, ref och durchlopp, hwilket om denna Essentia Dulcis icke förmåles. Swaras slutes at intet af Guldmetall uti samma Essence innehålles.

3. Men thet torde inwändas at uti samma Essencen är Guldets i grund uplost, så at de minsta Guldets delar äro aldeles söndrade ifrå sin förra blandning, förening och skapnad, at the med ingen konst mer kunna bringas at gå i hopy til et rätt Guld. Swarföre ock under Chymiska Prof inga tecken finnas til Guld, eller som liknar Guld. Man swarar härpå, at Guldpartiklerna äro så ganska fina och nära tillsammans förknippade, at man högeligen twiflar, om någon sådan wättska eller Menstruum finnes i hela naturen, som så kan uplösa Guldets minsta delar, och deras inbördes blandning åstfilla. En ett enda Gran ther-

af uplöst uti Aqva regis, inblandar sin Röda färg och metalliska smak uti en stor myckenhet gement warr. Thet är wist, at qwicksilfret tränger sig in genom Guldets små gångar och hål; men thet förmår dock icke förändra eller til intet giöra någon Guldparticels skapnad. En så snart qwicksilfret bortskaffas, behåller Guldets sin förra natur. Swar til äfwen kommer, at Chymici, ehuru sluge the äro, ännu icke kunnat påfinna något lösande medel, som är tienligt til at i grund uplösa the andra ringare metaller, ändoch theas små delars sammansättning är långt glesare än Guldets.

4. Och om man skulle medgifwa, at Guldets skapnad genom något besynnerligt lösande medel kunde aldeles förwandlas, så at det, sedan det igen blifwit uplost i Spiritus Vini, kan blandas med wetstorna i menniskio kroppen; så följde ofelbart theas, at denna läkedom's kraften, så framt ett sådant product kunde någon åga, icke bör tilskrifwas guldets, utan andra ämnen, som under förfärdigandet äro inblandade, eller af Guldets förwandling

bling utkomne. Och fölgachteligen åger en sådan läkedom ingen kraft utaf guld.

5. Swad the witberömda och i Chymiska konsten förfarnaste läkare dömma om thenna Essence, står at inhämta af therås åtskilliga witnessbörder. Herr Doctor Detharding (t) sedan han sagt at en grundelig guldets uplösning är ett ibland det som Chymici än söka efter, yttrar han sålunda sin mening om Essentiæ dulcis förfärdigande: Man lærer aldeles intet fels om Sanningen, om man säger, at thenna *Essentia Dulcis* är en *Tinctur* tilredd förmedelst Renst win utaf *Regulo Antimonii martiali*, som genom ett wißt handgrep är afbränd med Salpetters och Winstens salt. Och Herr Doctor Ernestus Faginus i sina anmärkningar öfwer den Preussisk-Brandenburgiska apothekare boken, under titulen af *Essentia Sacchari* skrifwer således: En annan „ *Säcker-Essence*, eller rättare sagt „ *Tinctur* hafwer Doctor Christierna „ Ern,

(t) in Dissert. de Laude nimia quorū medicam,

„ Ern. Kleinfeldt lärt förfärdiga i en
 „ besynnerlig tractat med sådan öfver-
 „ skrift: Beskrifning om en *Essentia Dul-*
 „ *cis* förfärdigande, tillika med tvåanne
 „ deraf härflutne *Medicamenter*, nemligen,
 „ thet swarta Pulvoret, och then så
 „ kallade *Mineral Balsam*. Om then
 „ samma Essencen, tillika med de an-
 „ dra thet af upkommande läkedom-
 „ mar, har han intet betänksande at
 „ lofwa och försäkra, thet the äro af
 „ aldeles lika dygd med the mycket
 „ bekanta thet Halliska Barnbusets
 „ *Guld Medicamenter*, nemligen *Es-*
 „ *sentia Dulcis*, *Solariska Pulvoret* och
 „ *Mineral Balsamen*, med hwilka the
 „ i anseende til färgen, lufften, smaken
 „ etc. skola äfwen på thet nogaste in-
 „ stämna, hwilket genom en slitig och
 „ trägen erfarenhet widare borde un-
 „ dersökas. *Conf. annales Phytic. Med.*
 „ *Wratis laviens. ann. 1723. M. Dec.*
 „ *Class: vi Art. 3.*

Des Kraft och Tjotta.

Efter en sann och förnuftig erfaren-
 hets intygande, är kraften och nyttan af
 thenna Essencen alt för ringa och inoa-
 lunda swarande emot priset. Om den har

någon kraft, består den där uti, at
 något litet befordra svånsligheten och
 drifwa swett hos dem, som ha lätt wid
 at swettas, allenast the hålla sig warma
 under täcket och taga in en större sats.
 Man wil anföra Herr Doctor Dethar-
 dings och de af honom antecknade
 Auctorors witnessbörder, hwilka nå-
 stan altsammans afgöra, det man
 eljest med större widlyf ighet skolat be-
 „ wisa. Så lyda hans ord: Man hål-
 „ ler icke orimligt, at denna Läkedom-
 „ men kan, efter säkra anledningar med
 „ nytto brukas i åtskilliga af Doctor
 „ Richter upptecknade sjukdommar:
 „ Men om han thesfore med rätta bör
 „ fallas en universal läkedom, som för
 „ alla andra tager förträdet, derom
 „ gifwas många ordsaker at twifla.
 „ Til förtigande af thenna Essentia
 „ Dulcis brukande, är fåfång uti mån-
 „ ga sjukdommar, såsom til exempel,
 „ uti lefrens och midaltens hårda swull-
 „ nader, uti lungobölder, fullkommen
 „ lungsot, och när wahr ligger inuti
 „ bröstet &c. så förfalla ock dageligen
 „ många händelser, ther hon icke utan
 „ ansenlig fara och fruchtan för swårare
 „ påfölgd, kan brukas. En

„ Ty jag wil intet råda någon at
 „ bruka Effentia Dulcis i mycket het-
 „ siga frankheter, såsom uti giftiga
 „ Febrar, Slackfeber, ungerska Fe-
 „ bern, yxa, &c i synnerhet wid de-
 „ ras början: Ei heller finner man
 „ at Doctor Richter sielf thet giordt
 „ hafwer. Sannerligen i ställe för
 „ lisa, skulle man finna en märkelig
 „ skada, och i stället för blodens sakta-
 „ re omlopp, skulle et större upvällan-
 „ de utkomma. Jag påminner mig ett
 „ barn om tre år, hwilket, efter thet
 „ didde sin amma, som war snittat
 „ med Fransoser, fastnade uti en små-
 „ ningom tårande Feber, och föll,
 „ sedan thet fådt några satser af Effentia
 „ Dulcis, uti Blodspottning, som
 „ med tienliga Läkedommar knapt
 „ kunde stillas. Men at jag icke må
 „ synas wara domare i min egen sak,
 „ wil jag gå til råds med anre tro-
 „ wärdiga män, som gindra ett med
 „ mig i thenna saken. Doctor Johan
 „ Storch, eljest Huldericus Pelargus
 „ kallad, berättar icke allenast uti
 „ sin af honom utgifna stahlianska
 „ Praxi, p. 204, at han, utan at säga

3, got ofant, sållan funnit någon be-
 3, römlig värkan af Essentia Dulcis,
 3, utan han antecknar ock i anförda
 3, rummet, at en qwinna, som war
 3, benågen til blodspottning, blef då
 3, hon under en swår barnsödd intog
 3, denna Essencen, straxt behäftad med
 3, blodspottning, och afled äfwen i
 3, stelfwa barns börd. Pag. 406.
 3, förmåler han om en som war plå-
 3, gad med Bröstitäppa, then ther eljest
 3, hade Gyllenådrén, hwilken sedan
 3, han tagit twenne satier af Essentia
 3, Dulcis på stunden dog. Ephemer.
 3, Acad. N. C. cent: X. Obs. 23. pag. 287.
 3, berättar, at thenna Essencen bös en
 3, Barna föderska icke den ringaste
 3, hielp, ja icke en gång någon märke-
 3, lig lindring funnat åstad komma.
 3, Doct. Spies, uti sin oration de requi-
 3, sitis ad Praxin Medicam, säger sig
 3, hafwa ärfarit, at thet hopp, som
 3, the kranke satt på thenna Essencen,
 3, icke allenast ofta warit såfångt, utan
 3, ock skadeligit. Detta besegle wi
 3, med det omdömmé, som de Bresla-
 3, uiske Natur- och Medicin-Handlin-
 3, gar's Samlare lemnat, hwilka P. VI.

„ Anno 1723. M. Dec. Clas: VI. Art. 3.
 „ pag. 687. sålunda tala: Vehiculum
 „ eller thet som inbragt sådana Guld-
 „ medicamenter, är i gemen Inbill-
 „ ning, len förutfattad tanka om ens
 „ myndighet, och den der utaf flytan-
 „ omarsamhet at med alt granlagadt
 „ omhugsfande, i acht taga deras wår-
 „ kan. Doch om thesa af sådana sål-
 „ jare förwårswade penningar, icke
 „ hafwa til ändamåhl enskiltj pen-
 „ ninge snålhet, utan thet allmennas
 „ nytto, såsom the Halliska Medica-
 „ menter för ändamåhl hafwa; så är
 „ sådana skadelösa läkedommas inför-
 „ sel hos folk, som thet betahla wil, til
 „ at ursächta. Imedlertid tror
 „ man thet många andra läkedommar
 „ äro af Gud förordnade, som kosta
 „ mycket mindre och dock hos den fat-
 „ tige Nästan äro kraftige at åstad-
 „ komma åfwen så god wårkan.

5. Swad Herr Doctor Richter för-
 måler om thenna Essencens förträffe-
 liga wedergweckande och hiartstyrkan-
 de kraft, kan man döma om, dels af
 thet wi här ofwan före sagt om Pul-
 vis Vitalis, dels af thessa anmärkningar,
 D 3 och

och äfwen til en del, när man jämnförer de rätta hiertstyrkande läkedommars kiänneteckn med denna Essencen. En en rätt hiertstyrkande Läkedom bdr antingen 1. Sielpa en swag Sierna: eller 2. meddela kroppen en god och hälsofsam saft: eller 3. med et behageligt aggande wärka uppå Kiänne. eller Rörestångarna (nerverne) eller 4. gifwa the slappa lidträdarna eller fibrerne en större spänslighet. eller 5. förutna de förstäckade wätstorna. 6. bortrödia orsakerna, som tilstappa Blod. och Nervrören. Men huru man sådant kan förwänta af Spiritus Vini, hwarutinnan ganska få Saltpartiklar äro inblandade, är förutan mycket estersinnande ganska lätt at begripa.

XI. Balsamus Cephalico-Stomachico-Nervinus.

eller

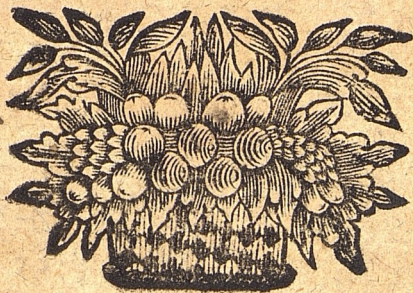
Haupt: Magen und Glieder Balsam.

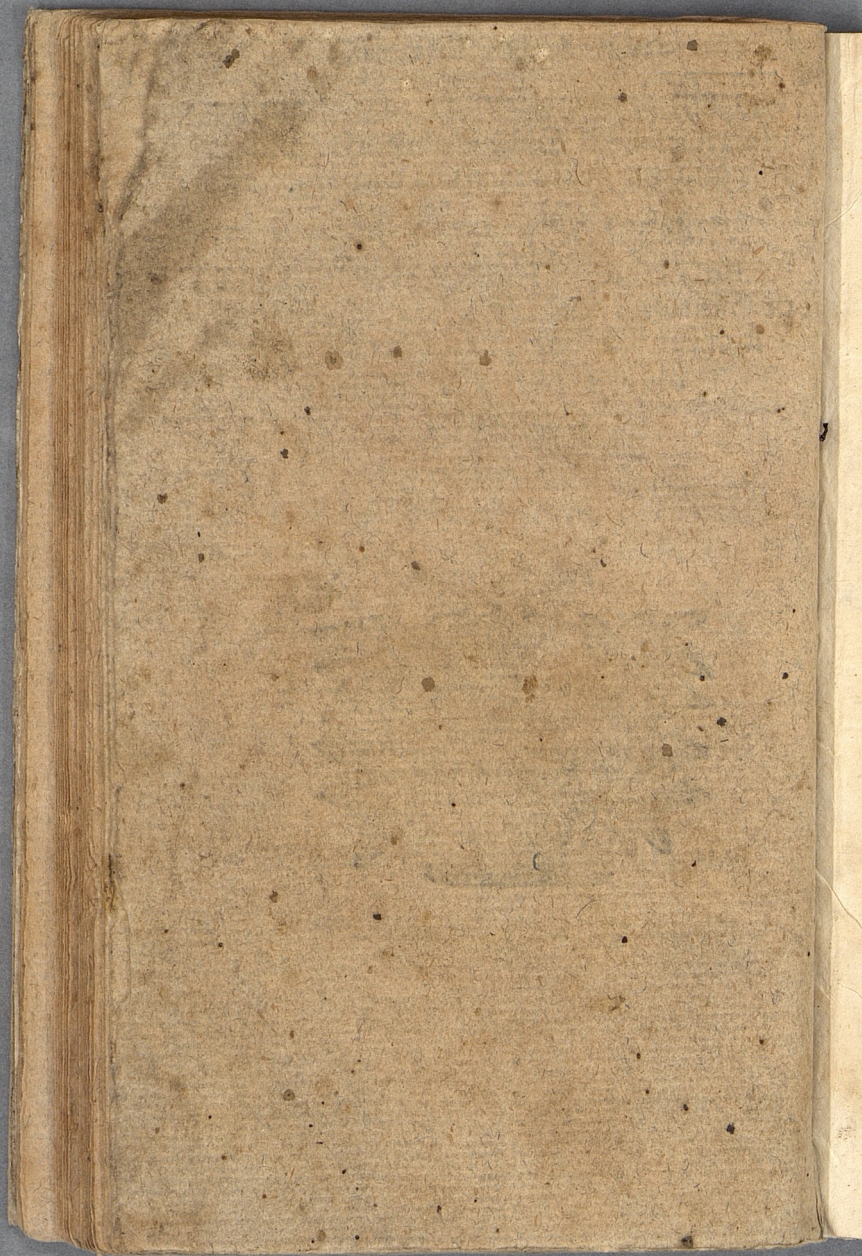
Tilredelsen.

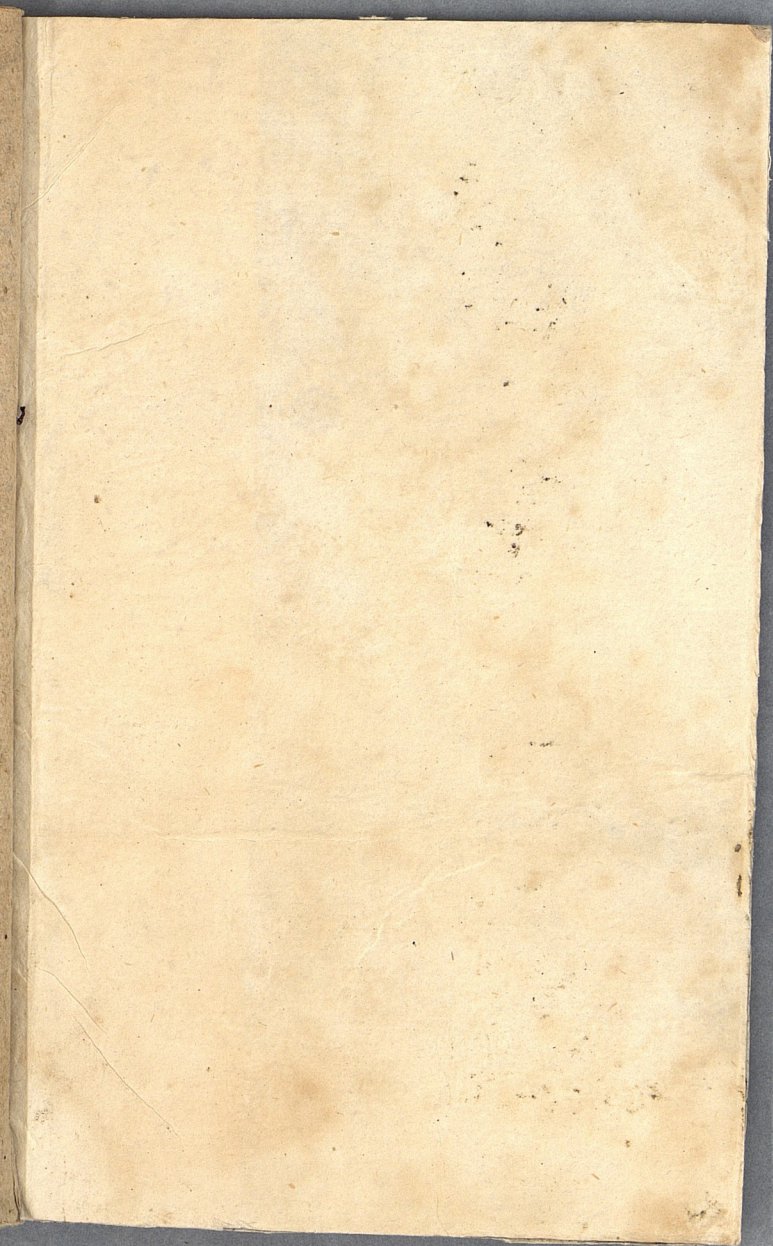
Thet förfärdigas af utpräskad Mustott
olja

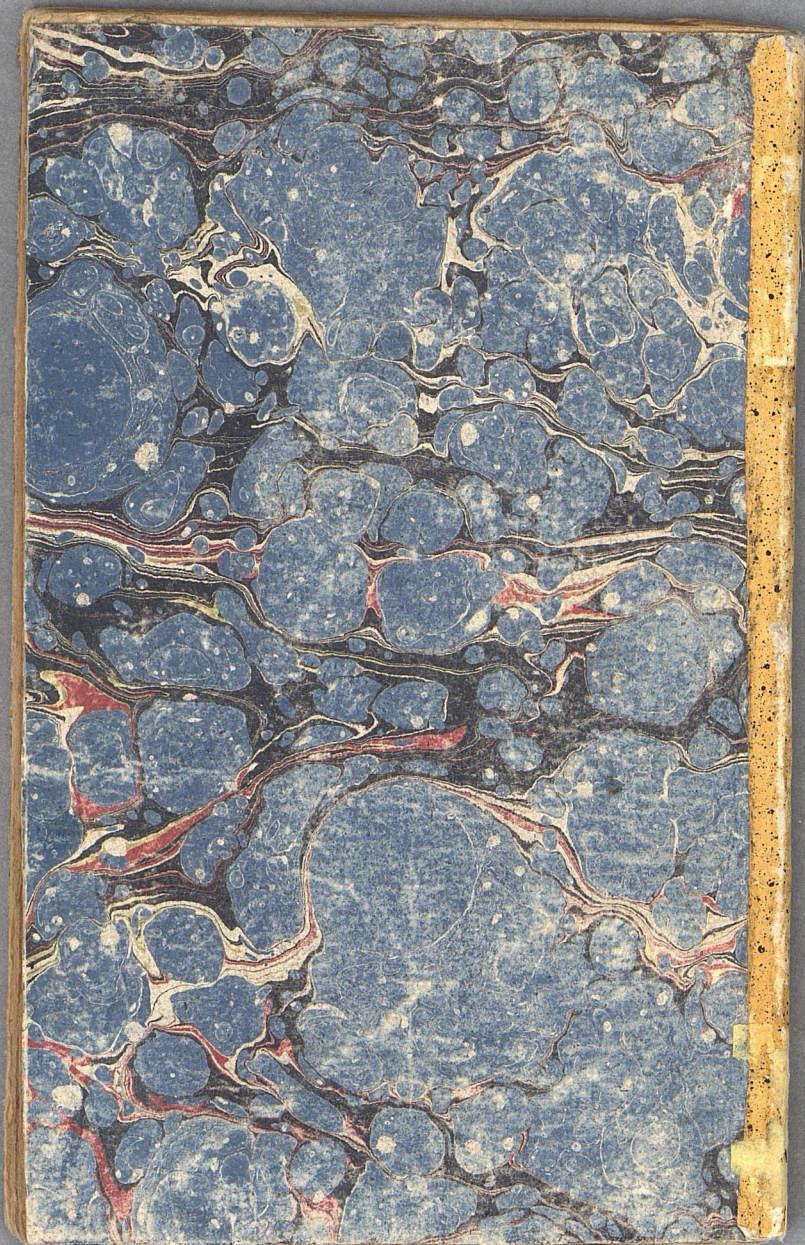
olja och distillerade oljor, och kommer
öfverens med Slag-Balsamen, som är
tillagad utan Moscus och Ambra.

Swad des kraft och nytto wid-
kommer, hafwer jag intet besynnerligt
at påminna wid det, som Hr. Doct.
Richter på det 771. och följande
bladen om des nytto
antecknad.

www.books2ebooks.eu